

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۱۳۷۱

مرکز آزمون‌های تخصصی پزشکی ایران
تعمیرات پزشکی

۱۳۲۹ / ۹ / ۲۰

دانشگاه علوم پزشکی زاهدان

دانشکده پزشکی

پایان نامه جهت اخذ درجه دکترای پزشکی عمومی

عنوان:

بررسی جنبه‌های فرهنگی - اجتماعی گرایش به مصرف مواد مخدر در
بین زندانیان ندامتگاه مرکزی زاهدان

استاد راهنما:

آقای دکتر محسن کیانپور

متخصص روانپزشکی

استاد مشاور:

آقای محمدرضا سراوانی

کارشناس ارشد روانشناسی بالینی

۰۸۶۸۳

نگارنده:

هادی کریمی

سال اجرا: ۱۳۷۸

شماره پایان نامه: ۵۴۴

۳۱۳۷۱

تقدیم به:

اساتید ارجمند جناب آقای دکتر کیانپور

که بدون راهنمایی ایشان جمع‌آوری و تدوین این اثر مقدور نبود.

و همچنین جناب آقای محمدرضا سراوانی

که از مشاوره با ایشان استفاده بسیار بردم.

تقدیم به :

پدر و مادر مهربانم

که موفقیت امروزم را حاصل رنج و تلاش دیروز آنان می دانم.
باشد که با این اندک سپاس و ستایش توانسته باشم قطره‌ای
از دریای بیکران لطف و محبت و صبوریشان را ارج نهاده باشم.

تقدیم به خواهران و برادرانم :

که از بذل لطف و محبت در حقم، کوتاهی نکردند.

تقدیم به همسر مهربانم :

که معنای دوست داشتن را به من آموخت، شریک غم و شادی
زندگیم بود و در سخت‌ترین لحظات پناهگاه مهربان دشواریها.

تقدیم به امیرضایم :

که با آمدنش شادی و سرور و خیر و برکت برایمان آورد.

و

تقدیم به خانواده محترم همسرم :

که همواره ممنون الطاف و مراحمت‌هایشان هستم.

تقدیم به :

همه شهیدان دفاع مقدس و بخصوص دوستان شهیدم :

شهید عباس شکری . شهید محمدرضا خیاطی.

شهید بهرام بهرامی . شهید محمدرضا ماندگار.

شهید سعید لیاقت و...

روحشان شاد، راهشان پررhubاد

تشکر و سپاس :

از زحمات و راهنمایی‌های بی‌شائبه استاد گرامی‌ام جناب آقای دکتر کیانپور و همچنین استاد مشاورم جناب آقای محمدرضا سراوانی کمال قدردانی و تشکر را دارم. همچنین از زحمات و همراهی مسئولین اداره کل زندانهای استان، مدیرکل محترم زندانهای استان، جناب آقای پناهی مسئول اداره عمومی زندانهای استان، ریاست محترم ندامتگاه مرکزی زاهدان، مسئول محترم حفاظت زندان، جناب آقای رحمتی مسئول واحد مطالعات اجتماعی زندان، مسئولین محترم بهداری زندان جناب آقایان شمسایی و گل‌افروز و سایر همکاران محترم اداره کل زندانهای استان کمال تشکر و قدردانی را دارم.

همچنین از زحمات همسر خوبم که مرا در انجام این تحقیق صمیمانه یاری نمود،

سپاسگزارم.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱..... خلاصه فارسی.....

فصل اول : موضوع پژوهش

۲..... بیان مسئله.....

۳..... اهمیت پژوهش.....

۳..... تاریخچه.....

۳..... سیر تاریخی مواد مخدر در ایران.....

۴..... اهداف پژوهش.....

۴..... فرضیات.....

۵..... روش اجرای طرح، نحوه انتخاب نمونه، ابزارکار و روش جمع آوری اطلاعات.....

فصل دوم : پیشینه تحقیق

۶..... اختلالات وابسته به مواد.....

۷..... وابستگی به مواد.....

۷..... تقسیم بندی کلی DSM-IV.....

۹..... تعریف و تشخیص.....

۱۲..... تاریخچه.....

۱۳..... اختلالات وابسته به مواد افیونی.....

۱۴..... تعریف وابستگی به مواد افیونی.....

۱۴..... اپیدمیولوژی.....

۱۵..... نوروفارماکولوژی.....

۱۶	وابستگی
۱۸	مشکلات ناشی از اعتیاد به موادمخدر
۱۹	اتیولوژی
۱۹	عوامل فردی
۲۲	عوامل خانوادگی
۲۵	عوامل اجتماعی و فرهنگی
۲۸	موقعیت استراتژیک ایران

فصل سوم : جمع آوری اطلاعات و نتایج

۳۰	جمع آوری اطلاعات و نتایج
۳۲	اطلاعات دموگرافیک
۳۴	سایر اطلاعات

فصل چهارم : تحلیل نتایج

۴۳	تحلیل نتایج
۵۴	خلاصه انگلیسی
۵۵	منابع

پیوست

پرسشنامه

چکیده فارسی:

یکی از مشکلات بزرگ جامعه جوان ایران، اختلالات وابسته به مواد است. از آنجایی که اعتیاد یک مشکل و مسئله اجتماعی مهم است و اثرات بازدارنده بر روی رشد و شکوفایی و پیشرفت جامعه دارد و باتوجه به اینکه تقریباً ۵٪ جمعیت کشور ما درگیر اعتیاد هستند، باید عوامل مساعدکننده گرایش به مصرف موادمخدر را بشناسیم. مطالعات اخیر بیشتر زمینه ژنتیکی و همراهی ناهنجاریهای روانی اختلالات وابسته به مواد را آشکار کرده است. اعتیاد یک بیماری است و با معتادان باید مثل یک بیمار برخورد کرد. در و نظر داشته باشیم که «یک انس پیشگیری بهتر از یک پوند درمان است».

ما در این تحقیق از بین زندانیانی که سابقه مصرف موادمخدر داشتند ۵۰ نفر را به صورت تصادفی انتخاب کردیم و به این نتیجه رسیدیم که سن شروع مصرف موادمخدر در جامعه کاهش یافته است. از میان عوامل اعتیاد، دوستان ناباب (۸۲٪) و خانواده (۸٪) شایعترین عاملان اعتیاد بوده‌اند. و از میان علل و انگیزه‌های اعتیاد، حس کنجکاوی (۸۰٪)، فراوانی و در دسترس بودن مواد (۶۴٪)، کمبود امکانات تفریحی و سرگرمی (۵۶٪)، فقر (۳۴٪)، اضطراب (۳۰٪)، ستیزه و درگیری درون خانواده (۲۲٪)، وجود اختلاف طبقاتی (۱۴٪) و رفاه مادی و عدم کنترل توسط والدین (۱۲٪) بیشترین اثر را در اعتیاد افراد داشته‌اند.

فصل اول

موضوع پژوهش

بیان مسأله:

وجود مشکل مواد مخدر از قرن‌ها پیش احساس گردیده ولی برنامه‌ریزی مبتنی بر تحقیق و پژوهش و برخورد مناسب جهت حل مشکل انجام نشده و تلقی‌ات متفاوت و اعمال سلیقه‌های ناشی از درک شخصی و فرهنگ‌های گوناگون باعث گردیده که این مشکل مرتباً وخیم شود (۱). در حال حاضر جهان در وضعیتی قرار دارد که مبارزه با سوء مصرف مواد یکی از اولویتهای بهداشتی W. H.O (سازمان بهداشت جهانی) و اغلب کشورهای جهان است. زیرا از یک سو سلامتی جامعه را مورد تهدید قرار می‌دهد و از سوی دیگر با بسیاری از جرم‌ها و جنایت‌ها و نیز ایدز رابطه دارد. (۲).

هم اکنون یکی از مشکلات بزرگ جامعه جوان ما که $\frac{1}{3}$ افراد آن را افراد زیر ۲۰ سال تشکیل می‌دهند، مسأله اعتیاد و مصرف مواد مخدر می‌باشد، با توجه به اینکه مطالعاتی که تاکنون در زمینه سوء مصرف مواد مخدر در کشور ما صورت گرفته محدود بوده و کمتر به بعد فرهنگی اجتماعی گرایش به مصرف مواد مخدر توجه داشته است ما می‌خواهیم با در نظر داشتن جنبه‌های فرهنگی اجتماعی به این معضل بزرگ جامعه نگاه کنیم. می‌دانیم که در گسترش مصرف مواد مخدر، عوامل بسیاری دخیل می‌باشند از جمله فراوانی ماده مخدر، ارزانی ماده مخدر، تاجران و قاچاقچیان مواد مخدر، موقعیت استراتژیک ایران و هم مرزی با افغانستان و پاکستان و... که اینها یک بعد قضیه می‌باشند و به هیچ وجه کفایت برای توجیه گسترش مصرف مواد مخدر نمی‌کنند اعتقاد ما بر این است که عوامل دیگری در سطح فرهنگ و جامعه وجود دارد که زمینه‌سازی برای گسترش مصرف مواد می‌باشد. بر طبق آخرین آماري که توسط سازمان بهزیستی کشور اعلام شده است هم اکنون حدود $\frac{3}{1000/1000}$ مصرف کننده مواد در سطح کشور وجود دارد، هر چند که عملاً میزان آن از این مقدار هم به مراتب بیشتر است. (۳).

$\frac{3}{1000/1000}$ مصرف کننده مواد، جمعیتی معادل $\frac{1}{4}$ جمعیت کشور است و این اهمیت

موضوع بررسی مسأله گرایش به مصرف مواد مخدر را در کشور روشن می‌سازد.

اهمیت پژوهش:

با توجه به اینکه اعتیاد یک مشکل و مساله اجتماعی مهم است و اثرات بازدارنده و شدید بر روی رشد و شکوفایی و پیشرفت جامعه دارد و از آنجائیکه $\frac{1}{۲۰}$ جمعیت کشور ما درگیر آن هستند برای مبارزه با آن باید عوامل مساعد کننده زمینه گرایش به مصرف موادمخدر را در جامعه بشناسیم.

تاریخچه:

در لوحه‌هایی که از زمان سومریان بدست آمده از خشخاش بعنوان گیاه شادی بخش نام برده شده است و معلوم میشود که چهار هزار سال قبل از میلاد هم، تریاک در اشکال مختلف مورد استفاده قرار می‌گرفته است.

نخستین ترکیب دارویی از تریاک در قرن شانزدهم میلادی توسط دکتر پاراسلوس سوئیسی ساخته شد.

در قرن ۱۸ و ۱۹ داروهای جدید و مشتقات دیگری مانند مرفین و کدئین و غیر از آنها را، از تریاک ساختند.

کوکائین را در سال ۱۸۸۴ میلادی از برگ کوکا استحصال کردند و از کوکائین، کراک (Crack) را ساختند که در سال ۱۹۸۵ به بازار نیویورک عرضه شد و کراک بسیار خطرناک‌تر و اعتیاد آورترین ماده‌ای است که تاکنون به بازار آمده است.

سیر تاریخی موادمخدر در ایران:

آنچه محققین بر آن متفق‌القول‌اند تریاک‌خواری در دوره صفویه در ایران گسترش سرسام‌آوری داشته، تا حدی که از پادشاهان این سلسله هم معتاد بودند. ولی با دقت در نوشته‌های قدیمی شیخ‌الرئیس ابوعلی سینا (۴۲۷-۳۷۰ هـ) نیز از تریاک در معالجه بیماریهای گوناگون استفاده

می‌کرده است ماژری نومی مورخ انگلیسی در کتاب شرق میانه می‌نویسد "از ۲۶ ولایت ایران در ۱۸ ولایت آن تریاک کشت می‌شود" و در طی ۵۰ سال حکومت خاندان پهلوی علاوه بر تریاک شیر، حشیش، بین سالهای ۱۳۳۵ تا ۱۳۳۸ هروئین نیز در ایران کشف شد.

اهداف پژوهش:

هدف کلی:

بررسی جنبه‌های فرهنگی اجتماعی گرایش به مصرف مواد مخدر در بین زندانیان ندامتگاه

مرکزی زاهدان

اهداف ویژه:

- تعیین رابطه بین داشتن و نداشتن شغل در مصرف مواد مخدر.
- تعیین رابطه بین کمبود امکانات تفریحی و سرگرمی و مصرف مواد مخدر.
- تعیین رابطه بین وضعیت خانوادگی فرد و مصرف مواد مخدر.
- تعیین رابطه بین وضعیت اقتصادی فرد و گرایش به مصرف مواد مخدر.
- تعیین سن شروع مصرف مواد مخدر در افراد.
- بررسی وضعیت تاهل افراد معتاد.
- تعیین رابطه بین میزان تحصیلات فرد معتاد و مصرف مواد مخدر.
- تعیین رابطه بین اعتیاد والدین و فرزندان.

فرضیات:

مصرف مواد مخدر در بین افراد بیکار بیشتر است

کمبود امکانات تفریحی و سرگرمی، تشکیل مجالس و محافل دوستانه، گرایش به مصرف

مواد مخدر را بیشتر می‌کند.

مشکلات اقتصادی و درگیریهای خانوادگی، امکان گرایش به مصرف مواد مخدر را بیشتر می‌کند.

سن شروع مصرف مواد مخدر در جامعه کاهش یافته است.

بیشتر افراد معتاد مجرد هستند.

افرادی که تحصیلات بالاتر دارند گرایش کمتری به مصرف مواد مخدر دارند.

در خانواده‌هاییکه والد یا والدین مواد مخدر مصرف می‌کنند، احتمال گرایش به مصرف

موادمخدر توسط فرزندان بالاتر از سایر خانواده‌ها است

روش اجرای طرح، نحوه انتخاب نمونه ابزار کار و روش جمع آوری اطلاعات:

برای اجرای این طرح پس از جلب موافقت شورای پژوهشی دانشکده پزشکی زاهدان به اداره کل زندانهای استان سیستان و بلوچستان مراجعه کرده و پس از معرفی خود و عنوان پایان‌نامه، خوشبختانه با موافقت و گشاده‌رویی مسئولین اداره کل زندانهای زاهدان مواجه شدیم. جامعه آماری مورد مطالعه ۵۰ تن از زندانیانی بودند که سابقه مصرف موادمخدر داشته و به صورت تصادفی از بین زندانیان با سابقه اعتیاد انتخاب شدند. مساله مهم پس از موافقت مسئولین زیربط، جلب اعتماد زندانیان بود که با کمک واحد مطالعات اجتماعی زندان و چند تن از زندانیانی که با واحد فرهنگی زندان همکاری داشتند این کار میسر شد جمع آوری اطلاعات بدین روش صورت گرفت که پرسشنامه‌هایی که خود شامل دو قسمت الف (اطلاعات دموگرافیک مشخصات فردی بدون نام و نام خانوادگی) و قسمت ب شامل ۲۸ سوال در زمینه‌های مختلف فردی، خانوادگی، اجتماعی فرهنگی بود و تهیه شده بود و از آنجائیکه سطح سواد افرادی که انتخاب می‌شدند متفاوت بود جمع آوری اطلاعات به روش مصاحبه حضوری و ثبت مطالب بود و از آنجائیکه این مطالعه در حیطه علوم رفتاری است، و آنالیز این نوع مطالعات گاهی غیر ممکن است، در پایان پس از جمع آوری اطلاعات مجبور تحلیل به توصیفی بعضی مطالب خواهیم شد. امیدواریم که این مطالعه و تحقیق، در پایان، در حل مشکل اعتیاد، اگر چه ناچیز هم باشد، مؤثر بیفتد.